

**KÉPREGÉNYEK, KÉPREGÉNYALAPÚ MEDIATIKUS KÖZEGEK AZ ÁLTALÁNOS
ISKOLAI MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANKÖNYVEKBEN**

Kivonat

Kutatásunkban a Tankönyvkatalógusban 2024-ben elérhető általános iskolai magyar nyelv és irodalom tankönyveket vizsgáltuk. Arra voltunk kíváncsiak, hogy alkalmazták-e a képregényt mint oktatási formát. A vizsgálati minta 118 elemből áll. Képregényként értelmeztük azokat a képsorozatokat – vagy összefüggő képsorozatokat alkotására ösztönző feladatokat –, amelyek valamilyen mesét, elbeszélést, egybefüggő történetet jelenítenek meg, és legalább 3 képkockából állnak. Nem minden esetben kíséri a képkockákat szöveg, mivel annak megalkotása is tanulói feladatként jelenhet meg. Megállapítottuk, hogy a legtöbb képregényszerű képsorozat az alsó tagozatos tankönyvekben található, a felső tagozatos könyvekben elenyésző a számuk. Leggyakrabban a történetmesélés, szövegalkotás esetén találkozunk velük, a nyelvtantananyag tanításában ugyanakkor lényegesen kevesebbszer fordulnak elő.

Kulcsszavak: képregény, oktatás, magyar nyelv és irodalom, általános iskola, tankönyvek

Bevezetés

A vizuális kor (Gombrich), az ikonikus (Boehm) vagy képi fordulat (Mitchell) jellemzője, hogy a világot és az egyének identitását nemcsak leképezik, formálják is az őket körülvevő képek, melyek egyre nagyobb szerephez jutnak a társadalmi valóság konstruálásában (Kapitány–Kapitány 2009: 15; Szűts 2020: 396). Gólnhofer (idézi Szűts 2020: 397) felhívja a figyelmet, hogy szembe kell nézni e folyamatok tanulásra gyakorolt hatásaival. A mai fiatalok sokat olvasnak, de szövegolvasásuk más: „szimultán, információválogató, ugrásszerű, egyedi elemekre koncentráló, képi és sokkal gyorsabb, mint az előző generációé”, figyelmük nehezebben köthető le, kevesebb tudásanyagot képesek tökéletesen elsajátítani (Fenyő 2015: 62). Ebben a tanulási környezetben szükségessé válik az információk súlyozása, szűrése az elaboráció (a feldolgozás képessége) előtérbe kerülésével (Czike 2004: 11).

A képregények multimedialitásuk révén több elbeszélőrendszert vegyítnek egymással. Másként olvassuk őket, mint a könyveket, értelmezésükhöz is többfajta készségre és képességre van szükség, amelyek korrelálnak a di-

gitális kor által elvárt kompetenciákkal (Fónai 2020: 40). (A vizuális ikonok tipológiájához, a multimediális szövegekhez lásd: Balázs 1994: 15–7, 2007: 170, 173, 2009: 337–44; Petőfi–Benkes 2009).

Egyes kutatók, akik az absztraktabb, komplexebb tudományos gondolkodást vizsgálták, nem találtak a megfigyelt tanulóknál a tudás kapcsán tekintélyesebb javulást a képregények tanításban alkalmazása során (Spiegel et al. 2013; Ahmad et al. 2017; Rofii et al. 2018 idézi Phoon et al. 2020: 72), mások ugyanakkor mind a tudás, mind az attitűd, motiváció terén javulást tapasztaltak (Lin et al. 2015; Graham 2011 idézi Phoon et al. 2020: 72; Toh 2016: 15). Abban mindnyájan egyetértenek, hogy a gyerekek szívesen olvasnak képregényeket, hatással van rájuk a grafikus prezentáció vizuális vonzereje, ezáltal a képregények hatékony eszközei lehetnek az oktatásnak (Schlichter-Takács–Csimáné 2022: 72).

A képregényekkel fejleszthetők a vizuális képességek, a beszéd-, írás- és olvasáskészség (Akanca 2020: 1557–8; Issa 2018: 310–1; Wiegerová–Navrátilová 2017: 1577; Szalay 2016: 74; Arroio 2011: 95–6; Csabay 2006: 25), támogatják a logikus és kreatív gondolkodás fejlődését (Crosby 2023: 37; Matuk et al. 2019: 720–1; Issa 2018: 310; Koutniková 2017: 89; Wiegerová–Navrátilová 2017: 1576–7; Arroio 2011: 94–5); olvasásuk, készítésük fellendítheti a problémamegoldási, tervezési és átdolgozási folyamatokat (Wiegerová–Navrátilová 2017: 1576–7), segíthet az összetett információk rendszerezésében (Crosby 2023: 37; Matuk et al. 2019: 720–1; Issa 2018: 311), a nyelvi készségek elsajátításában és az alkalmazásban (Vassilikopoulou et al. 2011 idézi Sagri et al. 2018: 100), megkönnyítheti a nyelvtanulást (Phoon et al. 2020: 68; Csabay 2006: 25–6).

A képregény témák meglehetősen rugalmasak, a tantárgyak széles sorában felhasználhatók az oktatás számos területén (Crosby 2023: 37).

A képregények, képregényalapú mediátikus közegek alkalmazásának módjai az oktatásban

Nincs olyan képregény-meghatározás, amely mindenki számára helytálló. A definíciók többsége a képregényt a kép és a szöveg kombinációjaként határozza meg, ami esetenként kiegészül a kompozíció komponensével is (lásd Kunzle 1973 idézi Akanca 2020: 1551; Dunai 2013: 109; Arroio 2011: 94).

Tanulmányunkban a képregény fogalmát tágabb értelemben használjuk, és a szorosabban vett képregény-definíciókon túl a tanulók által készítendő és az egyes tankönyvekben oktatási segédeszközként működő, képregényszerű formákat is vizsgáljuk. Egyébiránt a képregényekkel mint az oktatás-

ban alkalmazott eszközökkel foglalkozó hazai és külföldi szakirodalmak jelentős része is a képregény megnevezést használja az ún. képregényalapú mediatis közegekre (például részben rajzolt képregényes és fotóregényes nyelvkönyvek) (Maksa 2013: 23) és más, az oktatásban használt „képregényhez hasonló” munkákra (például képes vázlatok). Ennek megfelelően az oktatásban való alkalmazásuknak négy módja körvonalazódik. Jellemző a már (1) kész képregények bevonása a tanítási-tanulási folyamatba. Népszerűek az (2) ún. oktatási célú képregények, ismeretterjesztő képregények, képregénytankönyvek. Felhasználásuk harmadik és negyedik módja a (3) pedagógusok, illetve (4) a tanulók által készített képregényes formák, képes vázlatok, melyek elkészítéséhez ma már számos képregénykészítő weboldal, ingyenes szerkesztőprogram vagy komolyabb szoftver áll rendelkezésre (Erney 2020: 8).

Kutatási eredmények a képregények oktatásban való hasznosításáról a nyelvtanítás aspektusából

A képregények oktatásba bevonása számos országban (például az Egyesült Királyságban, az Egyesült Államokban, Japánban, Franciaországban, Németországban) elterjedt gyakorlat (Sagri et al. 2018: 100), a nyelvtanításban régóta alkalmazzák őket (lásd például a francia Hachette kiadó 1971-es nyelvkönyvét, az angol Hutchinson 1995-ös angol nyelvkönyvét vagy a németek Themenjét) (Szalay 2016: 79), a nyelvek tanításában való felhasználhatóságukat is évtizedek óta kutatják. Marsh (1978 idézi Karap 2017: 244) vizsgálatában a (középfaladó szinten) franciát tanulók csoportja egy féléven keresztül megközelítőleg heti húsz percen találkozott célnyelvi képregényekkel. Eredményei azt mutatták, hogy a képregények képesek voltak megerősíteni az új szókincsre, új nyelvtani pontokra (különösen az igeidőkre és hangulatokra), a kulturális tartalmakra összpontosító tananyagot, valamint elősegítették az adott anyagon alapuló írást és beszélgetést.

Kılıçkaya és Krasjka (2012 idézi Karap 2017: 245) kísérletükben 25, az angolt mint idegen nyelvet tanuló, a nyelvet már középfaladó/középfokon beszélő diákot kértek fel, hogy 5 héten keresztül készítsenek saját webalapú képregényt. A résztvevőket arra utasították, hogy munkájukban mutassák be azt az új nyelvtani jellemzőt, amelyet korábban minden osztályban megtanultak. A program pozitív értékelést kapott a tanulóktól, motivációjuk mindvégig magas volt.

Akkaya (2013: 122) az oktatási képregények hatását vizsgálta a tanulmányi eredményekre és a tanult elemek megtartására vonatkoztatva. Kutatási

eredményei azt mutatták, hogy az oktatási képregények javítják a tanulók teljesítményét és a tanult elemek megtartását, s arra a következtetésre jutott, hogy az oktatási képregények fejlesztése pozitív hatással van a vizsgált 6. osztályos nyelvtan szerkezeti ismereteinek elérésére, valamint egyéb nyelvtani és alapvető nyelvi készségekre (hallgatás, beszéd, olvasás és írás) elsajátítására.

Popa és Tarabuzan (2015 idézi Karap 2017: 245) szintén a francia nyelvtanítással foglalkozott képregényes tartalmakon keresztül. Arra az eredményre jutottak, hogy a képregények rendszeres, 8 hétig tartó expozíciója jelentősen csökkentette a tanulók tesztelési szorongását a kontrollcsoportéhoz képest (összesen $n=29$).

Cimermanová (2015 idézi Karap 2017: 245) vizsgálatában négy szlovák diákot két hónapon át (körülbelül 8-12 tanórán keresztül) angol képregényekkel ismertetett meg. Mind a négy diák magasabb motivációt és attitűdöt tapasztalt az angol nyelvű olvasáshoz a program végére.

Cook (2017: 41–2) a grafikus regények középiskolások ($n=217$) szövegértésére gyakorolt hatásait vizsgálta. Tanulmányának adataiból az látszik, hogy a képregényt olvasó diákok jelentősen felülmúlták azokat a társaikat, akik csak a hagyományos szöveget olvasták.

Kusrini et al. (2020) a képregények fejlesztési folyamatát tárgyalják mint a japán írásórák tanítási médiáját. A kutatási eredményeik azt mutatták, hogy a képregények felhasználhatók a japán íráskészség fejlesztésére. A képregények médiafejlesztése nemcsak az írásórán alkalmazható, hanem más japán nyelvvórákon is, mint például a beszéd és az olvasás.

Utomo és Ahsanah (2020: 393) a digitális képregények hasznosításának lehetőségét vizsgálták az egyetemisták online nyelvtanóráiban és a diákok válaszaiban. Vizsgálatuk eredményei a digitális képregények nyelvtanulásban való hasznosításának 4 fő lépését¹ körvonalazták, s a kutatásban részt vett hallgatók körében a módszer népszerűségét igazolták.

Castillo-Cuesta és Quinonez-Beltran (2022: 478–88) a digitális képregényeket az angol mint idegen nyelv (EFL) szókincs ismeretének bővítésére használták fel, s azok hatékonyságát vizsgálták középiskolás diákok esetében kontroll- ($n=131$) és kísérleti ($n=131$) csoportokban. A statisztikai elemzések alapján az eredmények szignifikáns javulást mutattak a szókincs elsajátításában a kísérleti csoportban.

¹ 1. Az oktató digitális képregényeket mutat be. 2. A tanulók felfedezik a humor témáját. 3. A tanulók a célnyelvtanra összpontosítanak. 4. A diákok csoportosan képregényeket készítenek (Utomo és Ahsanah 2020: 393).

Egyre több bizonyíték áll tehát rendelkezésünkre arra vonatkozóan, hogy a nyelveket tanulók motivációjuk, nyelvtanuk és szókincsük szempontjából is hasznot húzhatnak a képregények használatából (Karap 2017: 245) az oktatás bármely szintjén, az óvodától az egyetemekig (lásd Wallner–Barajas 2020; Koutniková 2017; Wiegerová–Navratilová 2017).

Képregények, képregényalapú mediatis közegek a magyar irodalom és nyelvtan tanításában az általános iskolai tankönyvek tükrében

A képregények felhasználására való törekvések a magyar oktatásban sem új keletűek. Varga Katalin *Én, te, ő* című képes meseregénye 1973-ban jelent meg először. Nyelvtanverseket tartalmaz számos példával, szórakoztató nyelvi humorral elsősorban a helyesírási ismeretek bemutatására, ezenkívül táblázatokkal, képekkel ábrákkal magyaráz grammatikai alkotóelemeket, jelenségeket (Nagyházi 2022: 3–4). Zsilka már 1986-ban megállapítja, hogy a képregénynek jelentős szerepe lehet az irodalmi műveltség növelésében, s elősegítheti az irodalmi ismeretek elsajátítását (Zsilka 1986: 85). Rubovszky 1989-ben írja (idézi Schlichter-Takács–Csimáné 2022a: 73), hogy az iskolai oktatásban az irodalom- és a nyelvtanítás során megfigyelhető a képregények felhasználása az oktatási folyamatban.

Manapság újra fókuszba került e speciális médiumok tanítási-tanulási folyamatokban való alkalmazásának kérdése (lásd például Domokos–Molnár 2023, 2022; Szénich–Asztalos 2023; Nagyházi 2022; Schlichter-Takács–Csimáné 2022a/b; Erneyi 2020; Schirm 2020; Karap 2017; Szalay 2016; Csabay 2006: 24–6; G. Szabó–Gombos 2005). Hazai alkalmazásukra elsősorban a szókincs elsajátításában, a szövegértés fejlesztésében és a nyelvtan tanításában találunk gyakorlati példákat (Schlichter-Takács et al. 2024: 149).

Kutatásunkban magyar nyelv és irodalom tankönyveket és munkafüzeteket vizsgáltunk – első osztálytól a nyolcadik osztályig, abból a szempontból, hogy használják-e a képregényt mint oktatási formát. Az elemzés mintáját a „Tankönyvkatalógusban” 2024-ben elérhető 63 általános iskolásoknak és 55 sajátos nevelési igényűeknek szóló magyar nyelv és irodalom tankönyv és munkafüzet képezte.

Miután valódi képregény már csak terjedelmi okból sem tud megjelenni egy tankönyvben vagy munkafüzetben, ezért képregényként értelmeztük azokat a képsorozatokot – vagy összefüggő képsorozatok alkotására ösztönző feladatokat –, amelyek valamilyen mesét, elbeszélést, egybefüggő történetet jelenítenek meg, és legalább 3 képkockából állnak. Nem minden esetben kíséri a képkockákat szöveg, mivel annak megalkotása is tanulói feladatként jelenhet meg.

Megállapítottuk, hogy a legtöbb képregényszerű képsorozat az alsó tagozatos tankönyvekben található, a felső tagozatos könyvekben elenyésző a számuk. Leggyakrabban a történetmesélés, szövegalkotás esetén találkozunk velük, nyelvtani tananyag tanításában ugyanakkor lényegesen kevessebb fordulnak elő.

Az első osztály esetében viszonylag sok tankönyvben és munkafüzetben szerepelnek képsorozatok. Az *Egy lépés a betű* című munkafüzetben Csoóri Sándor Csodakutya című verséhez kapcsolódóan találkozhatunk két képsorozattal, az egyik a kiskutya egy kalandját képekben meséli el, a következőkben pedig a képeket kell szétválogatni aszerint, hogy mi történt a kaland előtt, és mi utána (Bartha et al. 2020a: 44). A képsorozathoz tartozó feladat ötletes, mivel a vers továbbgondolását ösztönzi, ugyanakkor a képsorozat minősége és megjelenése véleményünk szerint nem első osztályos tanulóknak való, mivel a képek túl kicsik, és nem minden esetben értelmezhetőek. Az *én ábécém* című tankönyvben a napi rutinhoz kapcsolódó történetmesélés (Esztergályosné 2020: 15) nagyon jó a szóbeli szövegalkotás, a kifejezőképesség és a kommunikáció fejlesztésére. A kismalac és a farkasok (Esztergályosné 2020: 16) és A kiskakas gyémánt félkrajcárja (Esztergályosné 2020:17) mesék tartalmának elmondásához készült képkockák jól segítik a tartalommondást, habár A kismalac és a farkasok meséről véleményünk szerint lehetne több képkocka. Ezeknek a képsoroknak a minősége, nagysága, esztétikai megjelenése a korosztály számára élvezhető képregényeket idézi (1–2. kép).

1. kép: Meséld el *A kismalac és a farkasok* történetét! Segít a képsor.
(Forrás: Esztergályosné 2020: 16.)

2. kép: Mondd el a mesét a kiskakasról!
(Forrás: Esztergályosné 2020: 17.)

Az *Első olvasókönyvem* című tankönyvben Móricz Zsigmond két verséhez kapcsolódóan jelenik meg több kép, amelyek a megértést segítik, de ezek csak a tankönyv elején vannak jelen 3-4 kép formájában a vers mellett (Esztergályos 2020: 7–9). A többi olvasmányhoz általában egy-egy kép kapcsolódik, de elmondható, hogy a könyvben megjelenő képek minőségileg jól kidolgozottak. Az *Egy lépés a betű* című olvasás-írás készségfejlesztő munkafüzetben két képsorozat található, az első egy cicáról, melynél a hiányzó képeket be kell illeszteni a képsorozatba (Bartha et al. 2020a: 50). A képekhez nem tartozik mese, a tanulók alkothatnak a képekről mondatokat, habár a feladat nem adja meg ezt utasításként. A másik képsorozat Kormos István Vackor című meséjéhez kapcsolódik, amely feladatban a hiányzó képeket a gyerekeknek kell megrajzolniuk (Bartha et al. 2020a: 70). Maga a feladat fejlesztő hatású, de a képkockák nagyon kicsik, ezért valószínűleg az első osztályosok nem tudnak ekkora képkockákba megfelelő képeket alkotni (3. kép).

3. kép: Egészítsd ki a mese hiányzó részleteit!
(Forrás: Bartha et al. 2020: 70.)

A *Szépen helyesen* és a *Gyöngybetűk* című munkafüzetekben egy-egy képsorozat található. Az egyik az olvasókönyvben lévő olvasmányhoz kapcsolódóan a két kecskéről szóló mese képeinek a sorba állítását adja feladatként (Benkő et al. 2020: 56). A másik egy 6 képkockából álló történetet jelenít meg: itt a mesét a gyerekeknek kell megalkotniuk (Csájiné et al. 2020: 12). A *Játékház* című képes olvasókönyvben (Meixner 2020) nem találtunk képsorozatokat, de találtunk a helyes szóhasználatot és helyes mondatalkotást gyakoroltató képeket, melyeknél a Mit? Hol? Hogyan? Mivel? stb. kérdésekre kell válaszolni.

A második osztályos tankönyvek közül a *Szövegről szövegre – Olvasás munkatankönyv* I. és II. kötetében találtunk képsorozatokat, melyeket időrendbe kell állítani, és néhány esetben rajzzal kell kiegészíteni az üres képkockákat (Bartha et al. 2020b). A teve és az egér című meséhez kapcsolódó képsornál szintén nagyon kicsik a képek, és a megjelenésük is „egyszerű” (Bartha et al. 2020b: 64). A hiú király (Bartha et al. 2020b: 76) és a Ki a legelőbbvaló? (Bartha et al. 2020c: 126) népmesék esetében a helyes sorrend és a képek rajzolása is megjelenik feladatként. A három nyúl (Bartha et al. 2020c: 40–4) és a Sün Balázs verses mesék (Bartha et al. 2020c: 98–103) szövege mellett, minden oldalon 4-4 kép jelenik meg a mese kiegészítéseként. A *Játékház*-tankönyvsorozat második osztályos olvasókönyvében a Manyi és a kisnyulak című mese jelenik meg képekben (Adorján–Ungár 2020: 7), melyet el kell mesélniük a tanulóknak. Az *Iciri piciri* című vershez képek készítése a feladat (Adorján–Ungár 2020: 78). A *Hétszínvarázs* munkafüzetben 3 képsor segít feldolgozni az olvasmányokat. Az első A halász és a nagyravágyó felesége meséhez kapcsolódóan 5 képkocka, melyből hármat a tanulóknak kell megrajzolniuk (Burai et al. 2020: 36), ez véleményünk szerint nehezen teljesíthető, mert az első képkockán „a kifogott hal ígéretének” a megjelenítése kép formájában nem könnyű feladat (4. kép).

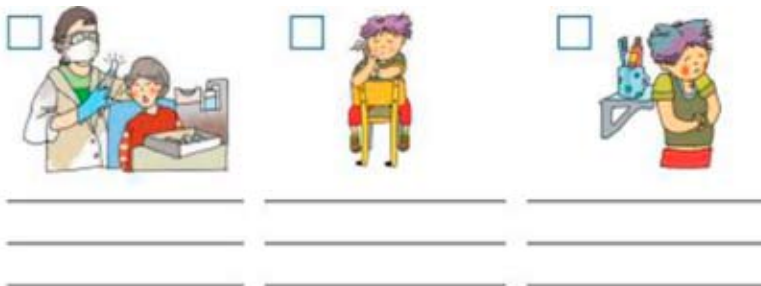

4. kép: Rajzold meg a mese jeleneteit a részcímeknek megfelelően!
(Forrás: Burai et al. 2020: 36.)

Ezenkívül még Szabó Lőrinc Kicsi vagyok én (Burai et al. 2020: 53) és Petőfi Sándor Arany Lacinak című versek (Burai et al. 2020: 57) feldolgozását segítik a képek sorba rendezési feladatai.

A harmadik osztályos tankönyvek elemzése során találtuk a legtöbb képregényt, és ezek közül is a *Szövegalkotás* munkafüzetben vannak kiemelten jelen (Fülöp–Szilágyi 2020). 19 képsorozat van a tankönyvben, amelyekből több képregénynek is nevezhető. A tankönyv elején egyszerűbb feladatokat találunk, például hogy egy lényeges gondolat kimaradt a képsorról szóló szövegből, ezt a mondatot kell megalkotniuk. Jelen van a megadott szavakkal, kifejezésekkel történő szövegalkotás, majd képekről kell egy-egy mondatot írniuk, amelyeknek a felépítése a következő: előzmény, esemény, következmény (5. kép).

A hangya és a galamb című meséről szóló képeket kell számozással sorrendbe állítaniuk az eseményeknek megfelelően (Fülöp–Szilágyi 2020: 39). A hóember olvadásáról 4 kép segítségével kell mondatokat alkotniuk (Fülöp–Szilágyi 2020: 45), majd úrhajósokról (Fülöp–Szilágyi 2020: 60) és Brumi maciról (Fülöp–Szilágyi 2020: 64) kell történetet írniuk. Az utóbbi történetet egyes szám első személyben is meg kell fogalmazniuk. A cicáról és a kutyáról szóló történetalkotás során különböző mondatfajták használatát kéri a tankönyv (Fülöp–Szilágyi 2020: 67). Ezt követően humoros történet

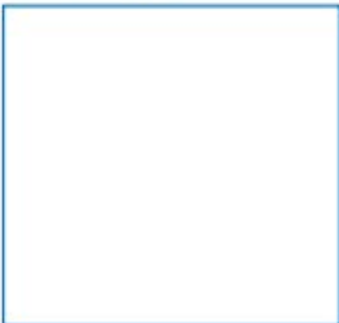
5. kép: Fogalmazd meg a szöveg alapján egy-egy mondattal az előzményt, az eseményt és a következményt! A mondatokat írd a megfelelő kép alá!
(Forrás: Fülöp–Szilágyi 2020: 36.)

6. kép: Történetek képekben. (Forrás: Fülöp–Szilágyi 2020: 78.)

alkotására is található egy képsor. 6 képkocka megjelenítésével egyszerű mondatokat használó képregény jelenik meg a kiskacsákról, akik a lepkén veszekszenek (6. kép). Ennél a feladatnál egy mondatban magyarázatot ad a feladat a képregényről. „Élményeinkről rajzos formában is beszámolhatunk, s ha ezeket a rajzokat kiegészítjük rövid szövegekkel, már kész is a képes történet, a képregény” (Fülöp–Szilágyi 2020: 78).

Ezután megjelenik a képregényhez a képek alkotása: Lázár Ervin *A Kék meg a Sárga* című meséjéhez (Fülöp és Szilágyi 2020: 79) 4 üres képkocka van megadva, amelyek esetében a tanulóknak kell képeket alkotniuk (7. kép).

	
<p>– Egyszer két festékpötty – egy kék meg egy sárga – egymás mellé esett.</p>	<p>– Nem menne kicsit távolabb? – mondta ingerülten a Kék. – Menjen maga! – válaszolta a Sárga. Miközben veszekedtek, egyre közelebb kerültek egymáshoz.</p>
	
<p>– Legyen szíves, ne könyököljön az oldalamba! – kiáltotta a Kék. – Tudja meg, hogy én színezem az eget, a vizeket meg a tengert is!</p>	<p>– Látott már maga napraforgót? Vagy őszi erdőt? – kérdezte a Sárga. De már nem fejezhette be. Összefolyt a két festékpötty. Nem volt már se kék, se sárga. Zöld lett belőlük.</p>

7. kép: Rajzold meg a képeket a következő történethez, amelyet Lázár Ervin *A Kék meg a Sárga* című meséje alapján írtunk! (Forrás: Fülöp–Szilágyi 2020: 79.)

Kolozsvári Grandpierre Emil Harminc kalap című meséjének eseményei jelennek meg a 6 képkockán keresztül (Fülöp–Szilágyi 2020: 80), ahol szöveg alkotása a feladat a képkockák alá. A horgászszerencse című mese képeihez szintén mondatok alkotása szükséges, amelyek a gondolatfelhőkben jelennek meg (Fülöp–Szilágyi 2020: 81), itt 3x3 képkockához kell szövegeket alkotniuk a tanulóknak (8. kép).

8. kép: A következő képsor egy történetet mesél el. Készíts a képek alapján képregényt!
Írj a gondolatfelhőkbe egy-két mondatos szöveget! Beszéltesd a szereplőket!
(Forrás: Fülöp–Szilágyi 2020: 81.)

A harmadik osztályos *Játékváros* című tankönyvsorozathoz tartozó feladatlapokban (Hargitai–Fátyol 2024) és a negyedik *Játékország* olvasás és fogalmazás (Hargitai–Fátyol 2018) munkafüzetben képek segítségével történő mesealkotás jelenik meg. A *Játékvilág* feladatlapok (Hargitai 2018a) tankönyvben történetet kell alkotni a képek és mondatok egyeztetésével.

A negyedik osztályos nyelvtanmunkafüzetben (Fülöp et al. 2022) két feladatban alkalmaznak a szerzők képregényt. Az elsőnél a képeket számozással kell sorba állítani, majd el kell mesélni a történetet. Ezután a feladat második részében cselekvést, történést kifejező szavakat kell gyűjteni a képek alapján (Fülöp et al. 2022: 52). A másik feladat szintén történet írása a képsorokról. Az első képsor 6, a második kettő 3 képből áll, és az egyik történetnek humorosnak kell lennie az utasítás szerint (Fülöp et al. 2022: 117). Az olvasás-munkafüzetben Benedek Elek Kígyós Jancsi meséjét 9 képkocka segítségével dolgozzák fel, amelynél az üres képkockákhoz képek, a képekhez szöveg alkotása a feladat (Burai–Faragóné 2022: 13). Ugyanezen az elven dolgozza fel a Lázár Ervin Bab Berci köve (Burai–Faragóné 2022: 26), Móra Ferenc Kevély Kereki (Burai–Faragóné 2022: 54), Finy Petra Mese a nagymamáról, aki befőttesüvegbe gyűjtötte a mosolyokat (Burai–Faragóné 2022: 74) című műveket. A negyedik osztályos *Játékvilág* nyelvtanmunkafüzetben (Hargitai 2018b) igekötős igék, melléknevek gyűjtése képekről, továbbá a képekről különböző mondattípusok alkotása a feladat (9. kép).

9. kép: Nézd meg a képet! Ki mit csinál? Gyűjts róla igekötős igéket!
(Forrás: Hargitai 2018b: 20.)

A *Játékbirodalom* című sorozat ötödikes olvasókönyve egy bibliai történetet jelenít meg képekben, melynél a képekről kell mesélni (Hargitai 2019: 110).

A hatodik osztályos tankönyvek közül az olvasás-munkafüzetben Daniel Defoe Robinson Crusoe regényéhez kapcsolódóan jelenik meg 6 kép (Radóczné Bálint 2020: 99–100), ezekhez kell mondatokat alkotni.

A 7. osztályos tankönyvekben egyet (10. kép) (Radóczné Bálint 2021), a 8. osztályos tankönyvekben nem találtunk olyan képsorozatot, amely megfelel annak a kritériumnak, amelyet a kutatás elején megfogalmaztunk.

10. kép: Adj egy-egy találó, kifejező címet a regényhez készített illusztrációknak! Ismerd fel, mely képekhez tartoznak az alábbi idézetek és leírások! Írd a számokat a cím után a vonalra! (Egy képhez több számot is írhatsz. Egy idézet pedig kakukktojás, sehová sem írható.)

1. „Elsőként a nevemet tanítottam meg neki.” Az állat a Poll nevet kapta. 2. „[...] állataim naponta öt-tíz liter tejet adtak. [...] Készítettem vaját, sajtot [...]”. 3. A zátonyra futott hajót a tengerár a part közelébe sodorta. (Forrás: Radóczné Bálint 2020: 99–100.)

11. kép: Csoportokban dolgozzatok! Az elmúlt tanévben Arany János Toldi című elbeszélő költeményével is megismerkedhettek. A 6.-os könyvekből ismerősök lehetnek számotokra az alábbi illusztrációk. 1. Számozással tegyétek időrendbe a rajzokat! (A négyzetbe írjátok a számot!) 2. Jegyezzétek le a megfelelő rajzhoz a következő szavakat: Nagyfalu, Nagyfalu határa, nádas, Duna-sziget, budai vár, Pest városa! 3. Mondjátok el a rajzok segítségével körforgóban Toldi Miklós történetét! (Forrás: Radócné Bálint 2021: 5.)

Összegzés

A képregények oktatási tevékenységekkel való integrálása számos lehetőséget nyújt a tanítás-tanulás eredményességének növelésére az oktatás színesítésére (Schlichter-Takács–Csimáné 2022a: 79). A Tankönyvkatalógust áttekintve megállapíthatjuk, hogy a hazai, elsősorban az alsó tagozatos magyar irodalom és nyelvtan tankönyvekben megtalálhatóak olyan képsorozatok, amelyek képregényként, képregényalapú mediatis közegként értelmezhetőek, esetenként valódi képregények is megjelennek. Kiemelten az első és a második osztályos tankönyvekben vannak jelen oktatási célú képsorozatok, de ezek minősége több helyen megkérdőjelezhető. A kutatás során megállapítottuk, hogy amikor már biztos írás-olvasás birtokában kell lenniük a tanulóknak, akkor a tankönyvekben egyre kevesebbszer találkozhatunk képekkel, képsorozatokkal, pedig ahogy a szakirodalmi áttekintésben bemutattuk, a mai általános iskolás korosztály érdeklődése, figyelve legjobban a képekkel ragadható meg, s a képregények vizuális segédeszközként való bevetése eredményes lehet a nyelvtanítás folyamatában. A harmadik osztályban új elemként megjelenő írásbeli szövegalkotás, szövegírás taní-

tásánál kiemelten vannak jelen a képsorozatok vagy azok alkotása a szöveg alapján, esetleg a kettő kombinációja. Schirm (2020: 239) szerint a képregények kiválóan alkalmazhatók leíró nyelvészeti ismeretek tanítására (mássalhangzótörvényeket, szófajokat, mondatfajtákat, mondatrészeket lehet velük gyakoroltatni), egyes kommunikációs jelenségek (például társalgási és udvariassági szabályok) bemutatására, nyelvtanórán a stimuláció tanításakor, a nyelvi változásánál, a dialógusok rendezettségénél, de még a diskurzusjelölőknél is felhasználhatók, ennek ellenére a nyelvtanításban nagyon kismértékben vannak jelen a tankönyvekben a képsorozatok, képregények.

Kutatásunk nem terjedt ki a tankönyveken kívüli képregények vagy oktatási célú képsorozatok alkalmazására a magyar irodalom és nyelvtan oktatása során (lásd erről például Schlichter-Takács–Csimáné 2022a, 2022b), de a kreatív és elhivatott tanítók és tanárok remélhetőleg alkalmazzák ezt az eszközt, továbbá véleményünk szerint a tankönyvírás és -szerkesztés is nagyobb hangsúlyt helyezhetne a minőségi és a korosztálynak megfelelő képsorozatok, képregények alkalmazására.

Szakirodalom

- Adorján Katalin – Ungár Ágnes 2020. *Játékház. Képes olvasókönyv 2*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Akkaya, Ahmet 2013. A different activity in grammar learning in Turkish course: Educational comicstrips. *International Journal of Academic Research* 5(5): 118–23. <https://doi.org/10.7813/2075-4124.2013/5-5/B.18>
- Akcanca, Nur 2020. An alternative teaching tool in science education: Educational comics. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)* 7(4): 1550–70.
- Arroio, Agnaldo 2011. Comics as a narrative in Natural Science Education. *Western Anatolia Journal of Educational Sciences (WAJES) Special Issue*: 93–8.
- Balázs Géza 1994. *Szövegtani gyakorlatok, vázlatok és tanulmányok*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Balázs Géza 2007. *Szövegantropológia. Szövegek többirányú megközelítése*. Berzsenyi Dániel Főiskola. Szombathely. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiakutató Központ. Budapest.
- Balázs Géza 2009. Képes népszokások. Képi fordulat a graffitiben. 337–44. In: Balázs Géza – H. Varga Gyula (szerk.): *Ikonikus fordulat a kultúrában*. Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest. Linceum Kiadó. Eger.
- Bartha Jánosné – Fukkné Fukász Enikő – Szalay Mária 2020a. *Egy lépés a betű. Olvasás-írás előkészítő füzet 1. osztály*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Bartha Jánosné – Fukkné Fukász Enikő – Szalay Mária 2020b. *Szövegről szövegre – Olvasás munkatankönyv 2. osztály I. kötet*. Oktatási Hivatal. Budapest.

- Bartha Jánosné – Fukkné Fukász Enikő – Szalay Mária 2020c. *Szövegről szövegre – Olvasás munkatankönyv 2. osztály II. kötet*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Bárdos Dóra 2020. Hány éves volt Baradlayné? – a magyar adaptációs képregény feldolgozási lehetőségei az irodalomórán. In: Lipóczi-Csabai Sarolta (szerk.): *Élményközpontú nyelv- és irodalomoktatás*. Neumann János Egyetem. Kecskemét. 179–89.
- Benkő Zsuzsanna – Csájiné Knézics Anikó – Kárpáti Anikó 2020. *Szépen, helyesen munkafüzet 1*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Burai Lászlóné – Faragó Attiláné 2022. *Olvasás munkafüzet 4. Hétszín sorozat*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Burai Lászlóné – Faragó Attiláné – Kóródi Bence 2020. *Hétszínvarázs munkafüzet a 2. évfolyam számára*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Castillo-Cuesta, Luz – Quinonez-Beltran, Ana 2022. „Using Digital Comics for Enhancing EFL Vocabulary Learning during the COVID–19 Pandemic. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research* 21(5): 478–91. <https://doi.org/10.26803/ijlter.21.5.24>
- Cook, Mike P. 2017. Now I “see”: The impact of graphic novels on reading comprehension in high school English classrooms. *Literacy Research and Instruction* 56(1): 21–53. <https://doi.org/10.1080/19388071.2016.1244869>
- Crosby, Ron 2023. The use of comic books as a teaching tool: A descriptive study. *OTB Forum* 11(1): 37–43.
- Csájiné Knézics Anikó – Esztergályosné Földesi Katalin 2020. *Gyöngybetűk munkafüzet 1*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Czike Bernadett 2004. *A pedagógusszerep változása és hatása a személyiségfejlődésre*. Doktori disszertáció. ELTE BTK. <http://hdl.handle.net/10831/39687>
- Csabay Noémi 2006. Using Comic Strips in Language Classes. *English Teaching Forum* 44(1): 24–6.
- Domokos Áron – Molnár Gábor 2022. Az ügynök: Harari, avagy hogyan (ne) tanítsunk történelmet képregénnyel: Első rész. *Anyanyelvi kultúrákövetítés | Mediation of hungarian language culture* 5(2): 49–68. <https://doi.org/10.33569/akk.3375>
- Domokos Áron – Molnár Gábor 2023. Az ügynök: Harari, avagy hogyan (ne) tanítsunk történelmet képregénnyel (Második rész). *Anyanyelvi kultúrákövetítés | Mediation of hungarian language culture* 6(1): 14–55. <https://doi.org/10.33569/akk.4567>
- Dunai Tamás 2013. Képregény: kép és regény? *Studia Litteraria* 52(1–2): 109–19. <https://doi.org/10.37415/studia/2013/52/4022>
- Ernyey Dániel 2020. COMIC-CON a fizikaórán. Képregények felhasználása a modern fizika tanításában, online oktatásban is. *PHYS_Comic-Con_a_fizikaoran.pdf* (Letöltés: 2022. 10. 27.)
- Esztergályosné Földesi Katalin 2020. *Az én ábécém 1. tankönyv*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Esztergályos Jenő 2020. *Első olvasókönyvem tankönyv 1*. Oktatási Hivatal. Budapest.

- Fenyő D. György 2015. Hogyan olvasnak a fiatalok? *Gyermeknevelés* 3(1): 60–73. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2015.1.60.73>
- Fónai Nikolett 2020. A képregény a multimodális műveltség szolgálatában Könyvtárak a kilencedik művészet támogató szerepében. *Anyanyelvi kultúráközvetítés | Mediation of hungarian language culture* 3(1): 38–56. <https://doi.org/10.33569/akk.2446>
- Fülöp Mária – Kóródi Bence – Szilágyi Katalin 2022. *Magyar nyelv 4. munkafüzet*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Fülöp Mária – Szilágyi Katalin 2020. *Szövegalkotás 3. munkafüzet*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- G. Szabó Sára – Gombos Péter 2005. A képregény. In: Cserhalmi Zsuzsa – Forgács Anna – Pála Károly – Sándor Csilla (szerk.): *Irodalom – Tanári Kincsesládó 21. kiegészítő kötet*. Raabe Kiadó. Budapest. 1–22.
- Hargitai Katalin 2018a. *Játékvilág. Feladatlapok*. Eszterházy Károly Egyetem. Eger.
- Hargitai Katalin 2018b. *Játékvilág. Magyar nyelvi munkafüzet 4*. Eszterházy Károly Egyetem. Eger.
- Hargitai Katalin 2019. *Játékbirodalom. Képes olvasókönyv az általános iskola 5. osztálya számára*. Oktatási Hivatal (Eszterházy Károly Egyetem). Budapest (Eger).
- Hargitai Katalin – Fátyol Csilla 2018. *Játékkország. Olvasás és fogalmazás munkafüzet 4*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Hargitai Katalin – Fátyol Csilla 2024. *Játékváros. Feladatlapok az általános iskola 3. osztálya számára*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Issa, Sadam 2018. Comics in the English classroom: a guide to teaching comics across English studies. *Journal of Graphic Novels and Comics* 9(4): 310–28. <https://doi.org/10.1080/21504857.2017.1355822>
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor 2009. Ikonikus fordulat vagy valami más? In: Balázs Géza – H. Varga Gyula (szerk.): *Ikonikus fordulat a kultúrában*. Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest. Linceum Kiadó. Eger. 15–37.
- Karap Zsuzsanna 2017. The possible benefits of using comic books in foreign language education: A classroom study. *Képzés és Gyakorlat | Training and Practice* 15(1–2): 243–60. <https://doi.org/10.17165/TP.2017.1-2.14>
- Koutníková, Marta 2017. The Application of Comics in Science Education. *Acta Educationis Generalis* 7(3): 88–99. <https://doi.org/10.1515/atd-2017-0026>
- Kusrini, Dewi – Dewanty, Via Luviana – Hidayat, Nadiya Nurhamidah 2020. The development of comics as a media to improve Japanese writing skill. *Proceedings of the 4th International Conference on Language, Literature, Culture, and Education (ICOLLITE 2020)*. Atlantis Press. 155–63.
- Maksa Gyula 2013. Képregény(alapú médiaközeg) és ismeretterjesztési lehetőségek. https://ktk.pte.hu/sites/ktk.pte.hu/files/images/szervezet/intezetek/mti/maksa_kepregenyalapu_mediakozegek_es_ismeretterjesztési_lehetosegek_tanulmany_2013.pdf (Letöltés: 2024. 05. 25.)

- Matuk, Camillia – Hurwich, Talia – Spiegel, Amy – Diamond, Judy 2019. How Do Teachers Use Comics to Promote Engagement, Equity, and Diversity in Science Classrooms? *Research in Science Education* 51(3): 685–732.
<https://doi.org/10.1007/s11165-018-9814-8>
- Meixner Ildikó 2020. *Játékház. Képes olvasókönyv az általános iskola 1. osztálya számára*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Mező Ferenc – Mező Katalin – Mező Lilla Dóra 2018. Képességfejlesztő játékok Az IPOOModell aspektusából: a fejlesztésbe integrált diagnosztika lehetősége. *Különleges Bánásmód* 4(2): 55–66. <https://doi.org/10.18458/KB.2018.2.55>
- Nagyházi Bernadette 2022. Én, te, ő. Képes meseregény a nyelvtan tanításában. *Anyanyelvi kultúrákövetítés | Mediation of hungarian language culture* 5(1): 3–20. <https://doi.org/10.33569/akk.3184>
- Petőfi S. János – Benkes Zsuzsa: Ikon – jelentés – ikonikus fordulat. In: Balázs Géza – H. Varga Gyula (szerk.): *Ikonikus fordulat a kultúrában*. Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest. Líceum Kiadó. Eger. 38–48.
- Phoon, Hong-Yii – Roslan, Roslinawati – Shahrill, Masitah – Said, ardimah Mohd. 2020. The role of comics in elementary school science education. *Formatif: Jurnal Ilmiah Pendidikan MIPA* 10(2): 67–76.
<https://doi.org/10.30998/formatif.v10i2.6257>
- Radócné Bálint Ildikó 2020. *Irodalom 6. munkafüzet*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Radócné Bálint Ildikó 2021. *Irodalom 7. munkafüzet*. Oktatási Hivatal. Budapest.
- Sagri, Maria – Sofos, Filippos – Mouzaki, Despoina 2018. Digital Storytelling, comics and new technologies in education: review, research and perspectives. *The International Education Journal: Comparative Perspectives* 17(4): 97–112.
- Schirm Anita 2020. Új szövegtípusok a nyelvtanításban - avagy hogyan szeretessük meg a nyelvtant a diákokkal? In: Istók Béla – Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *Tankönyvkuatás – fordított tankönyvek – kétnyelvűség*. Selye János Egyetem. Komárom. 233–56.
- Schlichter-Takács Anett – Csimáné Pozsegovics Beáta 2022a. A képregény használata az alapfokú oktatásban. *Anyanyelvi kultúrákövetítés | Mediation of hungarian language culture* 5(2): 69–81. <https://doi.org/10.33569/akk.3305>
- Schlichter-Takács Anett – Csimáné Pozsegovics Beáta 2022b. A képregény/képregényalapú mediatikus közegek alkalmazási lehetőségei az általános iskolában példákkal. In: G. Szabó Sára – Gombos, Péter (szerk.): *Módszertan és megújulás: Válogatás a MATE Neveléstudományi Intézete szakmódszertani tanulmányaiból*. MATE Press. Gödöllő. 87–98.
- Schlichter-Takács Anett – Csimáné Pozsegovics Beáta – Fogelné Pálos Anikó 2024. Képregények, képregényalapú mediatikus közegek magyarórán In: Pölcz Ádám (szerk.): *Anyanyelvi praktikák: Módszertani útmutató a 3–18 éves korosztály anyanyelvi fejlesztéséhez*. Petőfi Media Group. Budapest. 149–56.
- Szalay Kristóf 2016. Nyelvtanulás karikatúrákkal és képregényekkel. *Különleges Bánásmód* 2(1): 73–85. <https://doi.org/10.18458/kb.2016.1.73>

- Szénich Alexandra – Asztalos Réka 2023. A nyelvtanulók tanulási folyamatának támogatása – néhány példa a coaching-jellegű megközelítés alkalmazására a CORALL projekt kontextusában. *Porta Lingua*. 2: 169–78.
<https://doi.org/10.48040/PL.2023.2.16>
- Szűts Zoltán 2020. *A digitális pedagógia elmélete*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
<https://doi.org/10.1556/9789634545859>
- Tari Ibolya 2021. Egyedülálló akcióval népszerűsítik a történelmi képregényeket. <http://klasszikradio.hu/podcast2/egyedulallo-akcioval-nepszerusitik-a-tortenelmi-kepregenyeket/> (Letöltés: 2022. 05. 12.)
- Toh, Tin-Lam 2016. Use of Comics and Storytelling in Teaching Mathematics. In: Toh, Pee Choon – Kaur, Berinderjeet (szerk.): *Developing 21st Century Competencies in the Mathematics Classroom*. Singapore, World Scientific Publishing Co Pte Ltd. 241–59. https://doi.org/10.1142/9789813143623_0013
- Utomo, Dias Tiara Putri – Ahsanah, Finaty 2020. Utilizing digital comics in college students' grammar class. *Journal of English Language Teaching and Linguistics* 5(3): 393–403. <https://doi.org/10.21462/jeltl.v5i3.449>
- Vörös Klára 2022. Komisz-e a comics?: A bibliai József-történet képregény-adaptációja. *Anyanyelvi kultúráközvetítés | Mediation of hungarian language culture* 5(1): 39–52. <https://doi.org/10.33569/akk.3284>
- Wallner, Lars – Barajas, Katarina Eriksson 2020. Using comics and graphic novels in K-9 education: An integrative research review. *Studies in Comics* 11(1): 37–54. https://doi.org/10.1386/stic_00014_1
- Wiegerová, Adriana – Navrátilová, Hana 2017. Let's Not Be Scared of Comics (Researching Possibilities of Using Conceptual Comics in Teaching Nature Study in Kindergarten). *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 237: 1576–81. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2017.02.248>
- Zsilka Tibor 1986. A képregény mint műfaj. *JEL-KÉP* 7(2): 83–7.

Schlichter-Takács Anett

egyetemi docens

MATE Kaposvári Campus

Neveléstudományi Intézet

Szakdidaktikai Tanszék

E-mail: schlichter-takacs.anett@uni-mate.hu

<https://orcid.org/0000-0002-3609-1739>

Csimáné Pozsegovics Beáta

adjunktus

MATE Kaposvári Campus

Neveléstudományi Intézet

Szakdidaktikai Tanszék

E-mail: csimane.pozsegovics.beata@uni-mate.hu

<https://orcid.org/0000-0001-8894-3414>

Abstract

SCHLICHTER-TAKÁCS, ANETT – CSIMÁNE POZSEGOVICS, BEÁTA

COMICS, COMIS-BASED MEDIA IN HUNGARIAN LANGUAGE AND LITERATURE TEXTBOOKS IN ELEMENTARY SCHOOL

In our research, we examined elementary school Hungarian language and literature textbooks available in the "Textbook Catalogue" in 2024. We were interested in whether they use comics as an educational form. The test sample consists of 118 items. We interpreted as comics those series of images – or tasks that encourage the creation of connected series of images – which display some kind of fairy tale, narrative, coherent story and consist of at least 3 frames. The series of images are not accompanied by text in all cases, as their creation may also appear as a student task. We found that the majority of comic book-like picture series can be found in lower school textbooks, while their number is negligible in upper school books. We encounter them most often in the case of storytelling and text creation, but they occur significantly less frequently in the teaching of grammar.

Keywords: comics, education, Hungarian language and literature, elementary school, textbooks